

УДК 368.54

Т. В. Сініцина,
аспірант кафедри страхування,
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"

СИСТЕМА СТРАХУВАННЯ ВРОЖАЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ: ВЕКТОР РОЗВИТКУ

У статті розроблено цілісну модель взаємодії основних учасників системи страхування врожаю сільськогосподарських культур та обґрунтовано напрями подальшого її вдосконалення з метою стимулювання розвитку аграрного сектора вітчизняної економіки.

Article is about comprehensive model of relationships between main participants in system of insurance of agriculture and about the ways of its further improvement to stimulate development of agricultural sector of local economy.

Ключові слова: страхування, сільськогосподарське страхування, учасники системи страхування врожаю сільськогосподарських культур.

ВСТУП

В умовах ринкової економіки страхування врожаю сільськогосподарських культур покликане забезпечити належне управління ризиками в аграрному секторі, виступаючи потужним фактором розвитку останнього. Тому проблематика розбудови в Україні сучасної системи страхування врожаю сільськогосподарських культур постійно перебуває в центрі уваги та дискусій науковців і практиків, серед яких О.Є. Гудзь, Л.М. Гутко, С.В. Ключ, О.А. Коваль, Г.А. Матвієнко, М.В. Мних, С.А. Навроцький, О.В. Огаренко, С.Д. Пушак, Р.П. Смоленюк, А.С. Шолойко та інші. Водночас слід констатувати, що сучасний стан розробки окремих проблемних аспектів страхування врожаю сільськогосподарських культур на науково-теоретичному рівні не повною мірою відповідає практичним потребам у цій сфері. Це зумовлює необхідність подальших науково-практичних пошуків з метою підвищення ефективності агрострахування в світлі подолання наслідків фінансово-економічної кризи та створення передумов для соціально-економічного зростання України.

Метою статті є розробка цілісної моделі взаємодії основних учасників системи страхування врожаю сільськогосподарських культур та обґрунтування напрямів подальшого її вдосконалення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Зміст страхування врожаю сільськогосподарських культур полягає в захисті майнових інтересів сільськогосподарського товаровиробника (страхувальник), пов'язаних з відшкодуванням збитків від недобору урожаю внаслідок страхових подій. Набуття такого захисту відбувається шляхом сплати страхувальником страхових платежів страховій компанії (страховик) в обмін на прийняття нею частини ризиків його діяльності. Для належного захисту інтересів, налагодження співпраці та нормального функціонування системи страхування врожаю сільськогосподарських культур страхувальники та страховики створюють відповідні об'єднання. Оскільки в сільському господарстві досить часто мають місце

системні ризики, що можуть викликати одночасне настання значних збитків для великої кількості виробників сільськогосподарської продукції, виникає потреба державної участі в їх урегулюванні. Учасниками системи агрострахування є також банки (за умови, що майбутній врожай сільськогосподарських культур виступає предметом застави для отримання банківського кредиту).

Таким чином, страхування врожаю сільськогосподарських культур являє собою складну систему взаємозв'язків між усіма учасниками цього процесу (рис. 1), від узгодженості дій яких залежить ефективність агрострахування та динаміка розвитку сільського господарства в цілому.

У сфері агрострахування потенційними страхувальниками є сільськогосподарські товаровиробники, а саме: сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм, фермерські та особисті селянські господарства. Згідно зі статистично-аналітичною інформацією Міністерства аграрної політики України, за підсумками 2009 року господарську діяльність здійснювали понад 15 тис. сільськогосподарських підприємств, з них 7,8 тис. — господарські товариства (51,83 %), 4,3 тис. — приватні підприємства (28,57 %), 1 тис. — виробничі кооперативи (6,64 %), 0,35 тис. — державні підприємства (2,33 %) та 1,6 тис. — підприємства інших форм (10,63 %).

У користуванні підприємств аграрного сектора економіки знаходиться 16,9 млн га сільськогосподарських угідь, здебільшого залучених на засадах оренди земельних ділянок (паїв) селян. За площею землекористування сільськогосподарські підприємства є великими аграрними структурами: 60 агрохолдингів України належить 23,6 % сільськогосподарських угідь (понад 4 млн га); при цьому земельний фонд найбільшої сільськогосподарської компанії становить 316 тис. га, а середнього за розміром агрохолдингу — 67 тис. га (для порівняння: середній розмір землекористування на одне сільськогосподарське підприємство складає 1 220 га [1]).

Більшість агрохолдингів зосереджені в Полтавській, Вінницькій, Сумській і Черкаській областях України, де їм належить понад 17 % сільськогосподарських угідь регіо-

ну, в той час як у Закарпатській, Волинській, Запорізькій та Одеській областях присутність великих сільськогосподарських підприємств є найнижчою (займають до 3 % сільськогосподарських угідь). Слід зазначити, що останніми роками спостерігалася тенденція до нарощування експортних потужностей агрохолдингів, у результаті чого трьома найбільшим з них стала належати третина загального обсягу експорту сільськогосподарської продукції України (в першу чергу пшениці, соняшнику, кукурудзи, цукрового буряку), а перші п'ять річч лідерів ринку — 60 %.

У ході формування ринкових відносин фермерські господарства стали невід'ємною складовою аграрного сектора економіки України. Як наслідок, сьогодні 42,1 тис. фермерських господарств обробляють більше 4 млн га сільськогосподарських угідь (тобто в користуванні середнього фермерського господарства знаходиться 95 га). Понад 40 % загальної кількості цих господарств обробляють угіддя площею понад 500 га.

Безкоштовна передача у приватну власність селянам земельних ділянок, що відбувалася в Україні на початку 90-х років ХХ ст., та подальше отримання ними земельних паїв унаслідок реформування колективних сільськогосподарських підприємств активізували розвиток особистих селянських господарств, кількість яких, за підсумками 2009 року, становила 4,6 млн (обробляють близько 6,6 млн га угідь). Якщо основними виробниками зерна, соняшнику, цукрового буряку є сільськогосподарські підприємства, то картоплі, овочів і фруктів — особисті селянські господарства [1].

Наведені вище дані свідчать про значний нереалізований потенціал ринку агрострахування в Україні, адже загальна кількість сільгоспвиробників і фактичних страхувальників сільськогосподарських культур відрізняються в сотні разів: кількість укладених договорів за програмами субсидованого страхування врожаю сільськогосподарських культур у 2005 — 2009 рр. не перевищувала 4,4 тис. [1; 2].

На наш погляд, ігнорування переважною більшістю вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції (насамперед, середніми та малими господарствами) такого методу управління ризиками, як страхування, є однією з причин їх незадовільного фінансового стану, оскільки втрати врожаю від несприятливих погодних в окремі роки сягають 45—50 %, а інколи й 70 %.

Широкій практиці укладення договорів страхування виробниками сільськогосподарської продукції для захисту власного бізнесу перешкоджає нерозвиненість і недосконалість існуючої в Україні системи страхування врожаю сільськогосподарських культур. Так, усупереч загальносвітовій практиці згідно з чинним законодавством за програмами субсидованого страхування врожаю сільськогосподарських культур страхувальники сплачують страховикам 100 % розміру страхової

Рис. 1. Модель взаємодії учасників системи страхування врожаю сільськогосподарських культур в Україні

премії (рис. 1) і лише потім подать заяву на отримання 50 % компенсації за рахунок державних коштів. Ураховуючи непрозорість прийняття на місцевому рівні рішень про відшкодування страхувальникам частини сплаченої премії, а також відсутність реального фінансування цих витрат з державного бюджету в 2009 — 2010 рр., така практика субсидованого страхування врожаю сільськогосподарських культур є не вигідною для страхувальників, адже призводить до відволікання значного обсягу обігових коштів, що негативно позначається на їх діловій активності. З огляду на це необхідним є чітке визначення місця та ролі держави в системі агрострахування, про що детальніше йтиметься далі.

Страховиками в сегменті агрострахування виступають страхові компанії, що отримали ліцензію на майнове страхування, оскільки в Україні не передбачено окремої ліцензії на проведення сільськогосподарського страхування. Крім ліцензування та затвердження правил страхування, у відносинах страховика з регулятором ринку — Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України (надалі — Держфінпослуг) — вагоме місце займає звітування про діяльність на цьому сегменті ринку. Співпрацюючи зі страхувальниками, страхові компанії укладають договори страхування та виплачують страхове відшкодування.

У зв'язку з запровадженням державної підтримки страхування врожаю сільськогосподарських культур у 2005—2007 рр. спостерігалася істотне зростання кількості страхових компаній України, які мають у своїх портфелях договори страхування врожаю, — з 36 до 62. У докризовий період безумовним лідером на вітчизняному ринку агрострахування було ВАТ НАСК "Оранта", якому належала третина укладених договорів з субсидованого страхування врожаю сільськогосподарських культур. За підсумками 2008 року майже 50 % агрострахового портфеля за всіма ключовими позиціями належали першій десятці лідерів ринку сільськогосподарського страхування (серед яких також СК "Країна", АТ "Страхова компанія "Провідна", ЗАТ "Стра-

хова група "ТАС", СК "Спектр", ЗАТ СК "Стандарт", СК "Оранта-Лугань"), що свідчить про достатньо високий рівень концентрації в цьому сегменті ринку.

Фінансово-економічна криза, яка розпочалася восени 2008 року, негативно позначилася на динаміці основних показників агрострахування, в тому числі через відсутність реальної державної підтримки. Як результат, у 2009 році на ринку страхування врожаю сільськогосподарських культур фактично працювали лише 15 страхових компаній; при цьому лідерами за такими показниками, як кількість укладених договорів страхування та сума зібраних страхових премій, були ЗАТ "Українська аграрно- страхова компанія", ЗАТ "Страхова група "ТАС" і ВАТ НАСК "Оранта" [2].

Повертаючись до рис. 1, відзначимо, що активними учасниками системи страхування врожаю сільськогосподарських культур є банки. Зважаючи на сезонність аграрного виробництва, отримання банківських кредитів має вагомe значення для сільськогосподарських підприємств, особливо для фінансування весняно-польових робіт. Так, навесні 2010 року підприємства агропромислового комплексу отримали від банків 5 14,6 млн грн., тоді як у 2009 році — 466,9 млн грн., а в докризовий 2008 рік — 3,3 млрд грн. Через відсутність ринку землі в Україні часто предметом застави виступає майбутній урожай, страхування якого для отримання кредиту є обов'язковим. З огляду на це страхування врожаю сільськогосподарських культур в Україні часто сприймається сільськогосподарськими виробниками не як метод управління ризиками, а як необхідна умова отримання банківського кредиту. Істотне скорочення кількості страховиків на ринку агрострахування в кризових умовах багато в чому пов'язане з призупиненням банківського кредитування економіки і, як наслідок, зі зменшенням частки фіктивного (формального) сільськогосподарського страхування (довідково: з 62 страхових компаній, які працювали на цьому сегменті страхового ринку в 2008 році, 15 страховиків (тобто четверта частина) пропонували послуги зі страхування врожаю сільськогосподарських культур за заниженими тарифами — від 0,6 до 4 % (при середньому значенні 4,93 %), що є свідченням широкого застосування практики псевдострахування.

Очевидно, що такий стан речей гальмує розвиток агрострахування в Україні та вимагає співпраці між банками та сільськогосподарськими підприємствами на якісно новому рівні. Однією з таких спроб став пілотний проект АТ "Райффайзен Банк Аваль" з метою підвищення ролі агрострахування як інструмента стабілізації доходів сільськогосподарських підприємств та доступу до кредитних ресурсів, результати якого стануть відомими вже на початку 2011 року.

Як свідчить прогресивний міжнародний досвід, заporукою побудови ефективних систем страхування врожаю сільськогосподарських культур є ініціативність та активні дії страховальників і страховиків, які зазвичай створюють відповідні об'єднання. В агрострахуванні найбільш поширеною формою об'єднання сільськогосподарських виробників і страховиків є неприбуткові товариства взаємного страхування (надалі — ТВС) на основі створення страхових фондів з пайовою участю членів товариства, які одночасно виступають і співвласниками товариства, і страховальниками. Кількість ТВС у світі є досить великою: майже 2 тис. у США, більше

500 у Нідерландах і Швеції, понад 100 у Великобританії, Франції і Данії [3, с. 25]. Зазначимо, що у Великобританії ТВС є структурною ланкою Національного союзу фермерів, який об'єднує майже 90 % усіх аграріїв країни. Як наслідок, практично весь ринок страхування сільськогосподарських ризиків обслуговується ТВС.

Натомість в Україні ситуація, що склалася в частині створення об'єднань страховальників і страховиків, діаметрально протилежна загальносвітовій практиці, оскільки спілки виробників сільськогосподарської продукції з питань агрострахування взагалі відсутні, а об'єднання страхових компаній фактично існують лише на папері. Так, у 2003 році було створено два страхові пули — Український сільськогосподарський страховий пул та Український пул перестрахування сільськогосподарських ризиків (рис. 1). Однак за сім років існування діяльність цих пулів не відзначилася активністю та належним виконанням поставлених завдань. Цікаво, що одна з найпотужніших страхових компаній у секторі сільськогосподарського страхування — ВАТ НАСК "Оранта" — не приєдналася до жодного зі страхових пулів, надавши перевагу безпосередньому співробітництву з компаніями-перестраховиками.

Оскільки питання створення повноцінних об'єднань страховиків в Україні залишається відкритим, наразі науковцями та практиками розглядаються декілька варіантів його вирішення, зокрема в контексті реформування державної складової системи сільськогосподарського страхування.

Ураховуючи, що держава виступає важливим і необхідним учасником системи страхування врожаю сільськогосподарських культур, визначення її місця та ролі має вагомe значення. Результати дослідження міжнародної практики агрострахування свідчать, що досягнути позитивних зрушень у цьому сегменті страхового ринку та стимулювати розвиток аграрного сектора економіки можливо лише за системної та довгострокової фінансової підтримки держави. У протилежному випадку страхування врожаю сільськогосподарських культур не виконуватиме свого основного призначення — забезпечення належного управління ризиками в агробізнесі.

Світова практика пропонує різні форми участі держави в сільськогосподарському страхуванні, вибір яких залежить від об'єктивних умов і традицій, що склалися в економіці окремих країн (табл. 1 [2; 4, с. 127]).

Отже, в агрострахуванні найбільш ефективною є стимулююча форма, яка передбачає партнерство між приватним і державним секторами. У більшості країн світу страхування врожаю сільськогосподарських культур проводиться за державної фінансової підтримки, яка надається у вигляді субсидій чи інших програм фінансування. Серед них найпоширенішими є такі: 1) субсидування страхових премій або виплат; 2) компенсація адміністративних витрат страховиків на надання страхових послуг виробникам сільськогосподарської продукції; 3) фінансування розробки страхових продуктів, прикладних науково-дослідних робіт та освітньо-інформаційних заходів; 4) навчання, сертифікація та оплата послуг експертів з урегулювання збитків; 5) субсидування перестрахування шляхом утримання державою частини або всіх ризиків і надання перестраховальної підтримки тощо.

В Україні на законодавчому рівні закладено основи стимулюючої форми участі держави в страхуванні врожаю

Таблиця 1. Форми участі держави в системі страхування врожаю сільськогосподарських культур

Назва критерію для порівняння	Форми участі держави в системі страхування врожаю сільськогосподарських культур		
	пасивна	активна	стимулююча
1	2	3	4
<i>Форма страхування</i>	Виключно добровільна форма	Обов'язкова форма	Добровільна форма
<i>Місце та роль держави в системі сільськогосподарського страхування</i>	Мінімальна – держава не бере участь у фінансуванні та підтримці агрострахування	Державна фінансова підтримка агрострахування займає вагомe місце	Держава виступає регулятором ринку агрострахування та частково компенсує вартість сплачених страхових премій виробникам сільськогосподарської продукції
<i>Країни, що запровадили таку форму підтримки агрострахування</i>	Данія, Нідерланди, Німеччина, Швеція	Білорусія, Греція, Казахстан	Діє в більшості країн світу (Австрія, Італія, Кіпр, Мексика, Молдова, Польща, Франція, Японія). Найефективніші системи агрострахування створено в Іспанії, Канаді та США
<i>Особливості проведення страхування врожаю сільськогосподарських культур</i>	Державна допомога сільськогосподарським товаровиробникам надається лише у випадку настання катастрофічних збитків	У Казахстані уряд компенсує частину страхового відшкодування виробникам сільськогосподарської продукції	У Канаді та Японії підтримка агрострахування здійснюється через державні страхові компанії

сільськогосподарських культур, чому, зокрема, сприяло переведення в 2009 році страхування врожаю сільськогосподарських культур на добровільні засади. В існуючій системі субсидованого агрострахування задіяні Кабінет Міністрів України, Міністерство аграрної політики України, Держфінпослуг (рис. 1).

Кабінет Міністрів України затверджує нормативно-правові акти (розроблені та внесені на розгляд Міністерством аграрної політики України за погодженням з Міністерством фінансів України), якими визначається розмір і розподіл бюджетних коштів на здевелення

вартості страхових премій, сплачених виробникам сільськогосподарської продукції за договорами сільськогосподарського страхування, а також видає відповідні постанови щодо порядку та механізму використання бюджетних коштів на зазначені цілі. З метою надання страхових субсидій виробникам сільськогосподарської продукції створено Фонд аграрних страхових субсидій України як бюджетну неприбуткову організацію, що підпорядковується, звітує та є підконтрольною Міністерству аграрної політики України.

Зауважимо, що субсидування страхових премій відбувається лише за договорами комплексного та індексного страхування врожаю сільськогосподарських культур, укладеними сільськогосподарськими виробниками зі страховими компаніями. За цими договорами та обсягом отриманих страхових премій страховики звітують перед Міністерством аграрної політики України, яке, в свою чергу, на основі отриманої інформації визначає розмір субсидій виробникам сільськогосподарської продукції на компенсацію частини сплаченої ними страхової премії.

Порядок отримання бюджетних субсидій на здевелення вартості страхових премій такий: виробник сільськогосподарської продукції укладає з страховою компанією договір страхування врожаю сільськогосподарський культур і вносить страхову премію в повному обсязі (одним платежем або частинами). Потім із законодавчо визначеним переліком документів звертається до управління агропромислового розвитку районної державної адміністрації для отримання компенсації. Після перевірки наданих сільгоспвиробником документів затверджується перелік страхувальників, які мають право на бюджетну компенсацію, що перераховується на поточний рахунок страхувальника, відкритого в установі банку.

Хоча частка страхової премії, яка підлягає субсидуванню, становить 50 %, реально ця сума часто є значно меншою. За інформацією Української федерації ubezpieчення, значна частина коштів, виділених на компенсацію

частини вартості страхових премій, використовувалися не за призначенням. Крім того, як свідчить практика, отримання виробникам сільськогосподарської продукції субсидій для відшкодування частини страхової премії може бути значно відтерміноване в часі. Це є вагомим аргументом на користь запровадження в Україні загальносвітової практики, яка передбачає сплату сільгоспвиробниками лише частини вартості страхової премії, у той час як решта — компенсується страховику державою.

У сфері сільськогосподарського страхування Держфінпослуг виконує такі завдання: бере участь у формуванні та реалізації державної політики зі страхування врожаю сільськогосподарських культур; відслідковує дотримання страховиками положень чинного законодавства; видає ліцензії на проведення майнового страхування, що дають право страховикам здійснювати агрострахування; затверджує правила страхування сільськогосподарських ризиків та ін.

Незважаючи на значний перелік державних органів, які беруть участь в організації та функціонуванні системи страхування врожаю сільськогосподарських культур, остання залишається неефективною. Насамперед, це спричинено невизначеністю державної політики в сфері агрострахування, яка протягом останніх років є нестабільною та непослідовною. Через неналежне виконання державою своїх зобов'язань її "стимулююча" форма участі у сфері агрострахування (особливо з 2009 року в зв'язку з припиненням бюджетного субсидування сільськогосподарського страхування) є декларативною. Зазначене вище зумовлює необхідність реформування системи страхування врожаю сільськогосподарських культур, у контексті чого сьогодні обговорюється декілька проектів.

Згідно з проектом Концепції розвитку системи страхування сільськогосподарської продукції, підготовленим Міністерством аграрної політики України та оприлюдненим у 2010 році, передбачається створення єдиної Державної аграрної страхової компанії, яка виконува-

тиме функції страховика та адміністратора субсидованого агрострахування, використовуючи при цьому наявний потенціал приватного страхового сектора для роботи з укладання договорів страхування та спільного утримання відповідальності (тобто приватним страховим компаніям у цій системі відведено роль посередників). До повноважень Державної аграрної страхової компанії віднесено координування та контроль за діяльністю приватних страхових компаній у сфері субсидованого агрострахування; управління основними фінансовими ресурсами; гарантування страхових виплат виробникам сільськогосподарської продукції; організацію доступу до перестраховання на міжнародних ринках [1].

Водночас, на думку експертів Міжнародної фінансової корпорації, з якою ми в цілому погоджуємося, створення Державної аграрної страхової компанії як елемента системи агрострахування є неефективним. За попередніми оцінками, обсяг бюджетного фінансування компанії за умови відсутності перестраховання на міжнародних ринках дорівнюватиме загальному обсягу її страхової відповідальності протягом першого року, а саме — 21,3 млрд грн.; у випадку ж здійснення перестраховання — сумі перевищення витрат над надходженнями, тобто 0,6 млрд грн. Окрім того, щорічні витрати Державної аграрної страхової компанії становитимуть не менше 15 % від суми зібраних страхових премій, тобто 300 млн грн., а витрати безпосередньо на створення та організацію роботи компанії — 100 млн грн. Такий обсяг фінансування є проблематичним (особливо враховуючи фінансове виснаження країни в ході подолання наслідків фінансово-економічної кризи), тому загрожує або черговим відстроченням прийняття відповідних рішень на практиці, або, в разі затвердження проекту концепції, недовірою нової системи страхування врожаю сільськогосподарських культур через відсутність належного фінансування.

Поряд з цим в Україні за підтримки Міжнародної фінансової корпорації декілька років поспіль ведеться активна робота над іншим проектом розвитку субсидованого страхування врожаю сільськогосподарських культур, який більшою мірою враховує вітчизняні соціально-економічні потреби та реалії. Хоча цей проект теж ґрунтується на засадах партнерства між приватним сектором і державою, за своєю суттю він принципово відрізняється від попереднього: приватні страхові компанії братимуть на себе всі капітальні та операційні витрати, а держава виконуватиме виключно функції контролю та фінансової підтримки виробників сільськогосподарської продукції [2].

Цим проектом передбачається створення дворівневої системи страхування врожаю сільськогосподарських культур. Перший рівень охоплюватиме страхові компанії, виробників сільськогосподарської продукції та суб'єктів допоміжної інфраструктури (страхові посередники, актуарії, аварійні комісари), а другий — об'єднання страховальників, агентство з управління сільськогосподарськими ризиками (орган державного управління з метою реалізації політики держави щодо підтримки агрострахування) і страхове бюро — єдине об'єднання страховиків, які проводитимуть страхування врожаю сільськогосподарських культур за державної підтримки [2]. До повноважень страхового бюро віднесено адміністрування інформації про укладені договори, веден-

ня централізованих баз даних, організація перестраховання ризиків, розробка типових страхових продуктів, страхових тарифів і типових договорів. Натомість роль держави полягатиме у виконанні функцій регулятора та часткового перестраховика: агентство з управління сільськогосподарськими ризиками розроблятиме програми державної підтримки агрострахування, забезпечуватиме ведення реєстру страховиків, здійснюватиме управління та контроль за використанням коштів, виділених на субсидування агрострахування тощо.

Таким чином, дворівнева система агрострахування забезпечить для виробників сільськогосподарської продукції і страховиків фінансову та інформаційну підтримку, а також сприятиме розвитку добровільного страхування врожаю сільськогосподарських культур за державної участі.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження видається можливим зробити такі висновки та узагальнення.

По-перше, в системі страхування врожаю сільськогосподарських культур найбільш ефективною є стимулююча форма участі держави, яка ґрунтується на встановленні партнерських відносин між державою та приватним сектором. Саме така форма закріплена на законодавчому рівні в Україні система сільськогосподарського страхування, проте вона не спрацьовує через відсутність бюджетного фінансування, взаємну недовіру між її учасниками та нерозвиненість інфраструктурних елементів.

По-друге, з-поміж існуючих підходів до реформування системи страхування врожаю сільськогосподарських культур найбільш вдалим вважаємо проект Міжнародної фінансової корпорації, що відповідає кращим досягненням зарубіжної практики та в цілому враховує потреби і реалії вітчизняної економіки, а також дозволяє підвищити ефективність агрострахування за державної участі з мінімальними бюджетними витратами, оскільки повною мірою дозволяє реалізувати існуючий потенціал приватного страхового сектору.

По-третє, важливе значення має розробка та реалізація системного підходу до реформування страхування врожаю сільськогосподарських культур, оскільки, як свідчать результати дослідження, кожна ланка взаємовідносин між учасниками системи агрострахування потребує вдосконалення та узгодження спільною метою.

Література:

1. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу до джерела: <http://www.minagro.kiev.ua/>.
2. Офіційний сайт Agrolnsurance.com (портал про сільськогосподарське страхування) [Електронний ресурс]. — Режим доступу до джерела: <http://www.agrolnsurance.com/ru/>.
3. Коваль О.А. Умови організації фондів самострахування та взаємного страхування аграрного сектору економіки України / О.А. Коваль // АгроСвіт. — 2008. — № 23. — С. 22—26.
4. Діброва А.Д. Аграрна політика США: тенденції розвитку та уроки України / А.Д. Діброва // Економіка АПК. — 2007. — № 6. — С. 127—132.